

بسم الله الرحمن الرحيم

عهد معهود

درس گفتارهایی از: مسعود بسیطی

با اهتمام: زهرا مرادی

در دوره‌ی «عهد معهود» با حقایقی از آفرینش آدم علیه السلام و فلسفه‌ی آفرینش آدمی به روایت هدایتگران آسمانی آشنا خواهید شد. همچنین در این دوره، از عهدی که آدم علیه السلام با خداوند متعال می‌بندد سخن خواهیم گفت؛ عهدی که قرار می‌شود تمامی بنی آدم - از جمله من و شما - تا قیام قیامت به آن پایبند بمانند!

درس چهاردهم: ابلاغ عهد معهود توسط موعود عهد

در جلسه‌ی گذشته گفتیم بزرگان یهود همه‌ی تلاش خود را به کار بستند تا با کشتن «احمد» از تعهد به عهد معهود شانه خالی کنند و دیگر مجبور نباشند تحت سرپرستی رسول خاتم و ۱۲ جانشین ایشان قرار بگیرند. اما خداوند متعال اراده کرده بود موعود عهد متولد شود و به بعثت برسد. محمد ط ی الله علیه و آله و سلم همگان را به اسلام (تسلیم شدن در برابر خالق متعال) فرا خواند و همچنانکه از ابتدای خلقت آدم علیه السلام در عهد معهود تصریح شده بود شرط ایمان به خداوند متعال و اطاعت از خالق، پذیرش دوستی، مهتری و سرپرستی محمد ط ی الله علیه و آله و اهل بیت پاکش بود.

در این دعوت همگانی به سوی رضایت خداوند رحمان و در نتیجه، خوشبختی ابدی برای ایمان آوردندگان، یهودیان نیز به صورت ویژه مورد خطاب قرار گرفتند. محمد مصطفی که عصاره‌ی رحمت خدا بر عالمیان بود، آنها را به پایبندی به آنچه بین مسلمانان و یهودیان و مسیحیان، مشترک بود (إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ)^۱ فراخواند؛ یعنی شهادت به اینکه خدایی جز خدای یگانه نیست و محمد (ص) - که وصفش در تورات و انجیل آمده بود - فرستاده‌ی اوست! رسول خاتم به ایشان بشارت داد چنانچه ایمان بیاورند، پروردگار مهربان خطاهای گذشته‌شان را می‌بخشد و جایگاه‌شان را بهشت قرار خواهد داد.^۲ اما یهودیان به سخنان وی توجهی نکردند.

خداوند متعال بار دیگر عهدی را که بنی اسرائیل با خدا بسته بودند به یادشان آورد و با آنها اتمام حجت کرد:

^۱ «يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ»: قرآن کریم، سوره آل عمران، آیه ۶۴.

^۲ امام صادق علیه السلام به عنوان ششمین مفسر و مبین حقیقی قرآن پس از رسول خاتم در تبیین آیه‌ی ۶۴ سوره‌ی آل عمران فرمودند: «أن الكلمة هاهنا هي شهادة أن لا إله إلا الله، و أن محمدا رسول الله (صلی الله علیه و آله)، و أن عيسى عبد الله، و أنه مخلوق كآدم» یعنی: همانا «الكلمة» در این آیه شهادت به این است که خدایی جز الله نیست و محمد رسول خداست و عیسی (ع) بنده‌ی خداست و او هم همچون آدم (ع) مخلوق است: البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۹. ذیل آیه‌ی ۶۴ سوره‌ی آل عمران.

^۳ «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَآدْخُلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ» یعنی: و اگر اهل کتاب ایمان آورند و تقوا پیشه سازند، هر آینه بدی‌هایشان را از آنها بزداییم و آنان را به بهشت‌های پُر نعمت درآوریم: قرآن کریم، سوره مائده، آیه ۶۵.

"يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ... أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ ..." ^٤

ای بنی اسرائیل ... به عهدهی که با من بسته بودید وفا کنید تا من هم به عهدهم وفا کنم.

[همان عهدهی] که پیامبران تان از پیشینیان شما گرفتند و آنان را فرمان دادند آن عهد را به فرزندان خود برسانند تا به محمد قریشی هاشمی که با آیات تایید شده (نشانه‌های آشکار و نیرومند) هویدا می‌شود و به معجزه‌هایی شگفت تایید می‌شود، ایمان آورند ...

و علی بن ابیطالب از بزرگترین آیات [و معجزات] او (محمد ص) قرار گرفت؛ همان [علی] که هم‌تا و همراه او بود و عقلش از عقل او، و علمش از علم او، و حکمش از حکم او بود ...

[به عهدتان وفا کنید] تا من نیز به عهدهم وفا کنم. [همان عهدهی] که به سبب آن برای شما آسایش جاودان در سرای کرامت و اقامتگاه رحمت واجب کرده‌ام (به شرط آنکه شما عهد خود را عمل کرده باشید)

وَإِتَّيَ قَارَهُبُونَ فِي مَخَالَفَةِ مُحَمَّدٍ ص

و بترسید از [بلا و انتقام] من در مخالفت با محمد (ص) ^٥

این کلام خدا علاوه بر آنکه برای یهودیان اتمام حجتی از جانب خداوند قهار محسوب می‌شد، پرده از آنچه پوشانده بودند نیز بر می‌داشت. بزرگان یهود سال‌ها تلاش کرده بودند تا ردّ عهد و مفاد آن را از آثار و کتب انبیاءشان پاک کنند. تورات موسی از صندوقی که نامش صندوق عهد بود دزدیده شد، انجیل عیسی که بشارت به آمدن موعود عهد بود، ناپدید شد، کتاب مقدس به دو بخش عهد قدیم و عهد جدید خوانده شد، بی آنکه کسی بداند عهد اصلی چه بوده، ... اما به یکباره با افشاگری قرآن و مبین آن، ماجرا آشکار گردید. این بار خود موعود عهد بود که آنها را به وفاداری به عهد معهود فرا می‌خواند.

اما از میان یهودیان، جز عده‌ی اندکی، به جایگاه رسول خاتم و خاندانش اقرار نکردند و سایر بنی اسرائیل از پذیرش عهد سر باز زدند. آنها با وجود آنکه به تصریح قرآن، موعود عهد - یعنی احمد - را از روی نشانه‌های موجود در کتب انبیاءشان، به همان خوبی که فرزندان‌شان را می‌شناختند، شناخته بودند؛ مدعی شدند محمد (ص) کسی نیست که در کتابهای آسمانی‌شان به پذیرش و اطاعت از او امر شده بودند:

^٤ قرآن کریم، سوره بقره، آیه ٤٠.

^٥ امام حسن عسکری به عنوان یازدهمین مفسّر و مبین حقیقی قرآن پس از رسول خاتم، در تبیین آیه‌ی ٤٠ سوره‌ی بقره فرمودند: "يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَدَ يَعْقُوبَ إِسْرَائِيلَ اللَّهُ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ لَمَّا بَعَثْتُ مُحَمَّدًا ص وَ أَقَرَّرْتُهُ فِي مَدِينَتِكُمْ وَ لَمْ أَجْئِكُمْ الْحَطَّ وَ التَّرْحَالَ إِلَيْهِ وَ أَوْضَحْتُ عَلَامَاتِهِ وَ دَلَائِلَ صِدْقِهِ لِيَلَّا يَشْتَبِهَ عَلَيْكُمْ حَالُهُ وَ أَوْفُوا بِعَهْدِي الَّتِي أَخَذْتُهَ عَلَى أَسْلَافِكُمْ أَنْبِيَائُهُمْ وَ أَمْرُهُمْ أَنْ يُوَدُّهُ إِلَى أَخْلَافِهِمْ لِيُؤْمِنَ بِمُحَمَّدٍ الْعَرَبِيِّ الْقُرَشِيِّ الْهَاشِمِيِّ الْمُبَانِ بِالْآيَاتِ الْمُؤَيِّدِ بِالْمُعْجَزَاتِ الَّتِي مِنْهَا أَنْ كَلَّمْتَهُ ذِرَاعَ مَسْمُومَةٍ وَ نَاطِقَهُ ذَنْبٌ وَ حَنَ إِلَيْهِ عُودُ الْمُنْبَرِ وَ كَثَّرَ اللَّهُ لَهُ الْقَلِيلَ مِنَ الطَّعَامِ وَ آلَانَ لَهُ الصَّعْبَ مِنَ الْأَحْجَارِ وَ صَلَبَ لَهُ الْمِيَاهُ السَّيَّئَةَ وَ لَمْ يُوَيْدَ نَبِيًّا مِنْ أَنْبِيَائِهِ بِدَلَالَةٍ إِلَّا وَ جَعَلَ لَهُ مِثْلَهَا أَوْ أَفْضَلَ مِنْهَا وَ الَّذِي جَعَلَ مِنْ أَكْثَرِ آيَاتِهِ عَلَى بَنِ آدَمَ طَالِبَ شَقِيقَةٍ وَ رَفِيقَةٍ عَقْلُهُ مِنْ عَقْلِهِ وَ عِلْمُهُ مِنْ عِلْمِهِ وَ حُكْمُهُ مِنْ حُكْمِهِ مُؤَيَّدٌ دِينُهُ بِسَيْفِهِ الْبَاتِرِ بَعْدَ أَنْ قَطَعَ مَعَاذِيرَ الْمُعَانِدِينَ بِدَلِيلِهِ الْقَاهِرِ وَ عِلْمِهِ الْفَاضِلِ وَ فَضْلِهِ الْكَامِلِ أُوفِ بِعَهْدِكُمْ الَّتِي أَوْجَبْتُ بِهَ لَكُمْ نَعِيمَ الْأَبَدِ فِي دَارِ الْكَرَامَةِ وَ مُسْتَقَرِّ الرَّحْمَةِ وَ إِيَّايَ قَارَهُبُونَ فِي مَخَالَفَةِ مُحَمَّدٍ ص فَإِنَّ الْقَادِرَ عَلَى صَرْفِ بَلَاءٍ مَنْ يَعَادِيكُمْ عَلَى مُوَافَقَتِي وَ هُمْ لَا يَقْدِرُونَ عَلَى صَرْفِ انْتِقَامِي عَنْكُمْ إِذَا أَنْزَلْتُمْ مَخَالَفَتِي": بحارالانوار، ج ٢٦، ص ٢٨٧ و ٢٨٨.

^٦ "وَ لَوْ ءَامَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَ أَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ" یعنی: اگر اهل کتاب ایمان آورده بودند هر آینه برایشان بهتر بود، برخی از آنان مؤمنند و بیشترشان فاسق هستند: قرآن کریم، سوره آل عمران، آیه ١١٠.

"الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ"

کسانی که به ایشان کتاب [آسمانی] داده‌ایم، همان گونه که پسران خود را می‌شناسند، او (محمد) را می‌شناسند و مسلماً گروهی از ایشان حقیقت را نهفته می‌دارند و خودشان [هم] می‌دانند.

کارشکنی‌ها آغاز شد. یهودیان با عده‌ای از مشرکان که به خاطر جهل و حفظ منافع و موقعیت خود، از رسول رحمت تبعیت نکردند، همراه شدند تا نگذارند کلام خدا بیش از این پخش شود و تعداد مسلمانان (در واقع پذیرندگان عهد معهود) افزایش یابد. آنها در تحقق این هدف از هیچ حربه‌ای غافل نشدند. گاه نقشه‌ی ترور رسول خاتم را کشیدند؛ گاه مشرکان را^۹ در جنگ با پیامبر تجهیز نمودند؛ و گاهی هم خود یک تنه به جنگ علیه کسی که خداوند دوستی و اطاعت از او را عهد خود با آدمیان قرار داده بود، پرداختند.^{۱۱}

اما هیچ کدام از این اقدامات، مانع از رسیدن پیام هدایت به مردم و دعوت‌شان به صراط مستقیم الهی نشد. فرستاده‌ی صدیق و امین خدا گفتنی‌ها را گفته بود.

او به مردم گفته بود دشمنی ابلیس با آدمیان از کجا آغاز شده بود.

گفته بود که شیطان چگونه از اجرای دستور خداوند شانه خالی کرده بود و به آدم علیه السلام که حامل نور ۱۴ برگزیده‌ی خدا (یعنی محمد و اهل بیت پاکش) بود، سجدہ نکرده بود. و همین تمرّد از فرمان الهی و نپذیرفتن جایگاه رسول خاتم و فرزندانش سبب رانده شدن شیطان از درگاه الهی شده بود.^{۱۲}

نبی اکرم خبر داده بود که شیطان نسبت به بنی آدم کینه به دل گرفته و سوگند یاد کرده:

"لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ"^{۱۳}

قطعا بر سر صراط مستقیم تو به کمین آنها می‌نشینم.

مردم از هشدار خداوند به بنی آدم آگاه بودند. می‌دانستند خالق متعال فرموده مراقب شیطان باشند و عهد ببندند از **صراط مستقیم الهی** جدا نشوند. رسول اکرم بارها این کلام خدا را با صوت دلنشینش برای مردم تلاوت کرده بود که:

"أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ * وَأَنْ أَغْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ"^{۱۴}

^۷ قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۱۴۶.

^۸ خداوند در قرآن کریم بدترین دشمنان مسلمانان را یهودیان و به تبع آنها مشرکین معرفی می‌کند: "لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا" یعنی: مسلماً سرسخت‌ترین مردم را در دشمنی با مؤمنان، یهودیان و مشرکان می‌یابی: قرآن کریم، سوره مائده، آیه ۸۲.

^۹ مانند ماجرای تهیه‌ی غذای مسموم توسط زن یهودی برای پیامبر: بحارالانوار، ج ۱۷، ص ۳۹۵.

^{۱۰} مانند جنگ احد و احزاب

^{۱۱} مانند جنگ خیبر

^{۱۲} بنگرید به درس سوم از درسنامه‌ی عهد معهود

^{۱۳} قرآن کریم، سوره اعراف، آیه ۱۶.

^{۱۴} قرآن کریم، سوره یس، آیه ۶۰ و ۶۱.

ای فرزندان آدم؛ آیا با شما عهد نیستم که شیطان را نپرستید زیرا دشمن آشکار شماست؟ و مرا بپرستید که **صراط مستقیم** این است؟

و کسی نبود که نداند «**صراط مستقیم**» که شیطان سوگند خورده بود تا آدمیان را از آن منحرف سازد،

همان صراطی که خدا درباره‌اش از بنی آدم عهد گرفته بود،

همان عهد معهود،

رسول خاتم و اهل بیت پاکش بودند!^{۱۵}

اما با همه‌ی گفته‌های رسول و دانسته‌های مردم، برای آنکه هیچ شک و شبهه و بهانه‌ای باقی نماند، به امر خدا همه‌ی مسلمانان از شهرها و روستاهای دور و نزدیک در اجتماعی بی سابقه و در مکانی به نام غدیر خم جمع شدند تا بار دیگر رسول خاتم با آنها درباره‌ی عهد معهود^{۱۶} اتمام حجت کند:

ای مردم؛ صراط مستقیم که درباره‌اش با خدا عهد بسته بودید تا پیروش باشید،

همان که در نمازهایتان آن را طلب می‌کنید،

من و جانشینم علی و یارده هدایتگر از نسل علی هستیم!

من همانم که پیامبران و رسولان پیشین درباره‌ام بشارت داده‌اند.^{۱۷}

من حجت خدا بر همه‌ی مخلوقاتش در زمین و آسمان هستم.^{۱۸}

و این علی، برادر من، وصی من، جامع علم من، و جانشین من است.^{۱۹} خداوند دین شما را با امامت او کامل می‌کند. هر کس به او و به فرزندانش اقتدا نکند، اعمالش در دنیا و آخرت از بین رفته و در آتش دائمی خواهد بود.^{۲۰}

پس با قلب‌هایتان، جان‌هایتان، زبان‌هایتان و دست‌هایتان در پذیرش و یاری او و یارده امام از نسل او عهد ببندید و بر عهدتان پایبند بمانید.^{۲۱}

^{۱۵} بخشی از خطابه‌ی غدیر: "مَعَاذَ النَّاسِ أَنَا صِرَاطُ اللَّهِ الْمُسْتَقِيمِ الَّذِي أَمَرَكُمْ بِاتِّبَاعِهِ ثُمَّ عَلِيٌّ مِنْ بَعْدِي ثُمَّ وَلَدِي مِنْ صَلْبِهِ أَيْمَةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يَعْدِلُونَ": بحارالانوار، ج ۳۷، ص ۲۱۲.

^{۱۶} یکی از نام‌های روز غدیر، روز «عهد معهود» است: "إِنَّ هَذَا يَوْمٌ عَظِيمٌ الشَّأْنُ فِيهِ وَقَعَ الْفَرْجُ وَ رُفِعَتِ الدَّرَجُ وَ وَضَحَتِ الْحُجَجُ وَ هُوَ يَوْمُ الْإِيضَاحِ وَ الْإِفْصَاحِ مِنْ [عَنِ] الْمَقَامِ الصَّرَاحِ وَ يَوْمٌ كَمَالِ الدِّينِ وَ يَوْمُ الْعَهْدِ الْمَعْهُودِ ...": بحارالانوار، ج ۹۴، ص ۱۱۶.

^{۱۷} بنگرید به پاورقی شماره ۱۴ و ۱۵.

^{۱۸} "اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ": قرآن کریم، سوره حمد، آیه ۶.

^{۱۹} بنگرید به پاورقی شماره ۱۵.

^{۲۰} بخشی از خطابه غدیر: "أَيُّهَا النَّاسُ بِي وَ اللَّهِ بَشَّرَ الْأَوَّلُونَ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ": بحارالانوار، ج ۳۷، ص ۲۰۸.

^{۲۱} "أَنَا خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ الْحُجَّةُ عَلَى جَمِيعِ الْمَخْلُوقِينَ مِنْ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِينَ": همان.

^{۲۲} "مَعَاذَ النَّاسِ هَذَا عَلِيٌّ أَحَدِي وَ وَصِيٌّ وَ وَاعِي عِلْمِي وَ خَلِيقَتِي عَلَى أُمَّتِي": همان، ص ۲۰۹.

^{۲۳} "مَعَاذَ النَّاسِ إِنَّمَا أَكْمَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ دِينَكُمْ بِإِمَامَتِهِ فَمَنْ لَمْ يَأْتُمْ بِهِ وَ يَمَنْ يَقُومُ مَقَامَهُ مِنْ وَلَدِي مِنْ صَلْبِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ الْعَرْصِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَ فِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ لَا يَخَفُّ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَ لَا هُمْ يَنْظُرُونَ" (سوره بقره، آیه ۱۶۲): همان، ص ۲۱۰.

این عهد را حاضران به غایبان و پدران به فرزندان تا قیام قیامت برسانند.^{۲۵}

بدانید هر کس عهدش را بشکند به ضرر خود شکسته؛ و هر که به آنچه با خدا پیمان بسته وفا کند خداوند به او اجر عظیمی عنایت می‌فرماید.^{۲۶}

۲۷

و اینگونه بود که **روز غدیر خم، روز «عهد معهود» نام گرفت!**

و همان روز بود که صدای ضجه‌ی شیطان بلند شد. او از همان روز نخست که آدم خلق شد همه کاری کرده بود تا عهد معهود فراموش شود و بنی آدم از صراط مستقیم الهی بیرون بیفتند. اما اکنون اگر این جماعت که تک به تک با رسول خاتم و وصی بزرگوارش بیعت کردند، به عهد خویش وفادار بمانند و به صراط مستقیم الهی متمسک شوند، همه‌ی تلاش‌ها و نقشه‌هایش بر باد فنا خواهد رفت.

حال و روز یهودیان نیز بهتر از شیطان نبود. آنها نتوانسته بودند مانع تحقق وعده‌ی خدا به ابراهیم شوند. نتوانسته بودند شرافتی را که خداوند درباره‌ی بنی اسماعیل بشارت داده بود، از آن بنی اسراییل کنند. نتوانسته بودند احمد را از میان بردارند و عهد معهود را لا به لای تاریخی که با خون و خیانت رقم زده بودند، مدفون سازند. موعود عهد مقابل ایشان ایستاده بود و آنچنان که همگان تا قیام قیامت ببینند وصی و جانشین خویش را بالا آورده بود و با صدایی رسا اعلام می‌کرد ای مردم موعود معهود منم و پس از من علی و بعد از او حسن، سپس حسین و فرزندان حسین تا آخرین‌شان مهدی. همان مهدی که غالب است بر ادیان و همگان تحت حکم او در خواهند آمد.^{۲۹}

این، یعنی پایان کار یهود و البته شیطان!

پس باید مکرری جدید خلق می‌کردند. هنوز کمی فرصت باقی بود.

^{۲۴} اشاره به فرازی از خطابه‌ی غدیر که رسول خاتم فرمودند: "فَقُولُوا بِأَجْمَعِكُمْ إِنَّا سَامِعُونَ مُطِيعُونَ رَاضُونَ مُتَقَادُونَ لِمَا بَلَّغَتْ عَنْ رَبِّنَا وَرَبِّكَ فِي أَمْرِ عَلِيٍّ وَ أَمْرٍ وُلْدِهِ مِنْ صَلِّهِ مِنَ الْأَيْمَةِ تُبَايَعُكَ عَلَى ذَلِكَ يَقْلُوبُنَا وَ أَنْفُسِنَا وَ أَلْسِنَتُنَا وَ أَيْدِينَا عَلَى ذَلِكَ نَحْبَا وَ نَمُوتُ وَ نُبْعَثُ لَا نَغْيَرُ وَ لَا نَبْدَلُ وَ لَا نَشْكُ وَ لَا تَرْتَابُ وَ لَا تَرْجِعُ عَنْ عَهْدٍ وَ لَا تَنْقُضُ الْمِيثَاقَ وَ تُطِيعُ اللَّهَ وَ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ وُلْدَهُ الْأَيْمَةَ ...": همان، ص ۲۱۵ و ۲۱۶.

^{۲۵} "فَلْيُبَلِّغِ الْخَاصِرُ الْغَائِبَ وَ الْوَالِدُ الْوَلَدَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ": همان، ص ۲۱۱.

^{۲۶} رسول خاتم در بخشی از خطابه‌ی غدیر با خواندن آیه ۱۰ از سوره بقره به مردم هشدار دادند هرکس عهد خود را با خدا بشکند، به ضرر خود رفتار کرده: "فَمَنْ تَكْتَفِ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَ مَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا": همان، ص ۲۱۴.

^{۲۷} بنگرید به پاورقی شماره ۱۶.

^{۲۸} امام باقر علیه السلام فرمودند: "لَمَّا أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ص بِيَدِ عَلِيٍّ ع- يَوْمَ الْغَدِيرِ صَرَخَ إِبْلِيسُ فِي جُنُودِهِ صَرْخَةً فَلَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ أَحَدٌ فِي بَرٍّ وَ لَا بَحْرٍ إِلَّا أَتَاهُ فَقَالُوا يَا سَيِّدَهُمْ وَ مَوْلَاهُمْ مَاذَا دَهَّاكَ فَمَا سَمِعْنَا لَكَ صَرْخَةً أَوْ حَشَ مِنْ صَرْخَتِكَ هَذِهِ فَقَالَ لَهُمْ فَعَلَ هَذَا النَّبِيُّ فَعَلًا إِنَّ تَمَّ لَمْ يَعْصِ اللَّهَ أَبَدًا" یعنی: هنگامی که رسول خدا در روز غدیر خم دست علی(ع) را در دست گرفت، شیطان در میان سپاهیان‌ش نعره برآورد و هیچ يك از آنها چه در خشکی و چه دریا به جای نماند مگر آنکه در پی نعره‌ی او به سویی‌ش دویدند و گفتند: ای آقا و مولا! چه بر سر تو آمده؟ ما هرگز از تو نعره ای دهشتناک تر از این نعره نشنیده بودیم. او بدیشان گفت: این پیامبر کاری کرد که اگر براستی این کار تحقق یابد دیگر کسی هرگز خدا را نافرمانی نکند: بحارالانوار، ج ۲۸، ص ۲۵۶ و ۲۵۷.

^{۲۹} اشاره به قسمتی از خطابه‌ی غدیر که پیامبر، آخرین هدایتگر آسمانی «مهدی (ع)» را معرفی می‌فرماید: "أَلَا إِنَّهُ الظَّاهِرُ عَلَى الدِّينِ ... أَلَا وَ إِنَّهُ وَلِيُّ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ حَكَمُهُ فِي خَلْقِهِ وَ أَمِينُهُ فِي سِرِّهِ وَ عَلَانِيَتِهِ": بحارالانوار، ج ۳۷، ص ۲۱۳ و ۲۱۴.

- رسول خاتم یهودیان و مسیحیان را دعوت کرد تا به همان چیزی که در تورات موسی و انجیل عیسی هم آمده اقرار کنند. یعنی شهادت به «لا اله الا الله» و «محمد رسول الله».
- خداوند برای آخرین بار یهودیان را به وفای به عهد معهود که پیامبران پیشین نیز به آنها گوشزد کرده بودند فرا خواند و فرمود اگر به عهدتان درباره ی پذیرش و یاری احمد وفا کنید، من هم به عهدم عمل می‌کنم؛ وگرنه از عاقبت مخالفت با محمد (ص) که موعود عهد است بترسید.
- یهودیان با آنکه از روی نشانه‌های کتب آسمانی‌شان رسول خاتم را به همان خوبی که فرزندان‌شان را تشخیص می‌دادند، می‌شناختند، مدعی شدند او «احمد» نیست و به نبوتش اقرار نکردند.
- آنها برای آنکه جلوی ابلاغ عهد معهود را به مردم بگیرند از هیچ کاری دریغ نکردند تا آنجا که به جنگ علنی با پیامبر تن در دادند.
- اما با همه‌ی کارشکنی‌های یهودیان و مشرکان، پیام هدایت به مردم رسید. برای آنکه جای هیچ شک و شبهه‌ای باقی نماند، پیامبر مردم را از مناطق مختلف در مکانی به نام غدیر جمع کرد و به صورت رسمی عهد معهود را به ایشان ابلاغ فرمود.
- در آن روز که روز «عهد معهود» نیز نامیده می‌شود، پیامبر صریحا فرمود عهدی که خدا با بنی آدم در پیروی از صراط مستقیم الهی بست، همان صراطی که شیطان سوگند خورده بود مردم را از آن منحرف سازد، رسول خاتم، امیر مومنان، حسن، حسین و نه فرزند از نسل حسین است که آخرین‌شان مهدی است.
- همه‌ی حاضران در غدیر با پیامبر و وصی ایشان درباره‌ی عهد معهود بیعت کردند و وعده دادند پیام غدیر را به غایبان و فرزندان‌شان تا قیام قیامت انتقال دهند.
- شیطان که می‌دانست عمل به عهد معهود و تمسک به پیامبر و علی و اولاد علی راه نجات و هدایت آدمیان است، از بیعت مردم در آن روز شیون سر داد.